

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ

10. SINIF

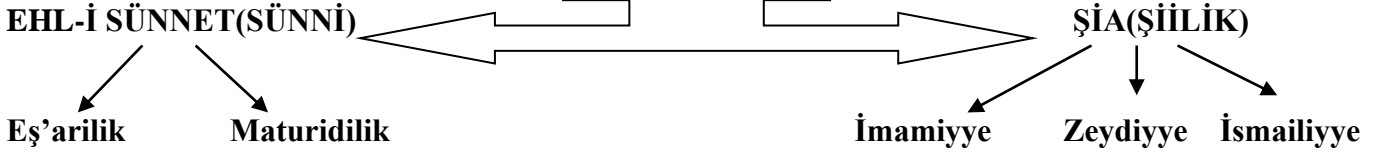
5. ÜNİTE: İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUMLAR -MEZHEPLER

FIRKA

→ KELİME ANLAMI: Ayırmak, bölmek, değişmek, bölünmek, muhalif olmak, grup, topluluk gibi anlamına gelir.

→ TERİM ANLAMI: İnanç ve siyasi amaçlarla meydana gelmiş, belli fikir ve şahıslar etrafında oluşan gruplaşmalara denir.

A-İSLAM DÜŞÜNCESİNDE İTİKADİ YORUMLAR

ŞİA (ŞİİLİK) → KELİME ANLAMI: Peşinden gitmek, bir kimseye taraftar olmak, yardımcı, ayrılmak firka gibi anlamlara gelir.
→ TERİM ANLAMI: Hz. Ali'yi (r.a) Hz. Peygamberden (s.a.s) sonra insanların en faziletlisi olarak kabul edip onun Kur'an ve hadislerle tayin edilmiş imam (devlet başkanı) olduğuna, ondan sonra imametini Hz. Ali'nin soyundan devam edeceğine inanan toplulukların ortak adına denir.

Şia'nın ne zaman ortaya çıktığı ile ilgili farklı görüşler vardır. Bunlar;

*ilk kez Hz. Muhammed (s.a.v) vefat edince halife seçimi sırasında,
*Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra,
*Cemel ve Sıffin savaşları sonrasında,
*Çoğunluğun görüşü ise; siyasi bir firka olarak, Peygamberimizin torunu Hz. Hüseyin'in 680 yılında Kerbela'da şehit edilmesinden sonra Hz. Hüseyin'in ve aile fertlerinin öcünü almak Ehl-i Beytin haklarını savunmak için bir araya gelip örgütlenmesiyle ortaya çıkmıştır.

On iki İmamların isimleri sırasıyla:

- 1-Hz. Ali (r.a.)
- 2-Hz. Hasan
- 3-Hz. Hüseyin
- 4-İmam Zeynel Abidin
- 5-İmam Muhammed Bakır
- 6-İmam Cafer-i Sadık
- 7-İmam Musa Kazım
- 8-İmam Ali er-Rıza
- 9-İmam Muhammed et-Taki
- 10-İmam Ali en- Naki
- 11-İmam Hasan el-Askeri
- 12-İmam Muhammed el- Mehdi

İMAMİYYE-İSNA AŞERİYYE

1-Hz. Peygamber'in vefatından sonra Hz. Ali ve sırasıyla onun iki oğlu ile torunlarını *Allah'ın emri, Hz. Peygamberin vasiyeti ile meşru imam kabul eden ve 12 imama inanmayı dinin temel inanç esaslarından biri olarak görenlerin mezhebidir. (İMAMET)

*İlk üç halifenin yöneticiliğini meşru görmezler.

* "...Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, haramı, günahı, çirkin amelleri, basitliği uzaklaştırmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor." **Ahzab 33.ayet**

Hz. Peygamber veda haccından dönerken Gadir-i Hum denilen yerde Hz. Ali'nin elinden tutup, **"Ben kimin mevlâsı(velî) isem Ali de onun mevlâsıdır."** Sözü delil gösterirler.

(VASİYYET)

("mevlâ" ve onunla birlikte "velî" kelimeleri "halife" veya "imam" değil "dost, efendi, arkadaş" mânalarına gelir.)

2-TEVHİD

3-NÜBÜVVET

4-ADALET

5-MEAD

.....

*Hz. Ali ve ondan sonra gelen imamlar masumdurlar; her türlü günahattan uzaktırlar. **(İSMET)**

*İnsan, can ve malını kurtarmak için görüşlerini, inancını gizleyebilir. **(TAKİYYE)**

*12.İmam ölmemiş, kaybolmuştur. Bir gün ortaya çıkacak ve dünyayı adaletle idare edecektir. **(RİCAT-MEHDİ MUNTAZAR** (Beklenen kurtarıcı)

*Gerçek İslamiyet, Kur'andaki açık anlamların altında gizlidir. Bu gizli manaları ancak masum imamlar bilir.

****İRAN, IRAK, AZERBAJCAN, LÜBNAN, KUVEYT, SURİYE, HİNDİSTAN ve PAKİSTAN** da görülmektedir.

ZEYDİYYE

*Hz. Ali'nin torunu Zeyd b. Ali Zeynelabidin'e nispet edilen Şia mezhebidir.

*Başlangıçta siyasi bir nitelik taşıyan hareket zamanla inançla ilgili bir mezhebe dönüşmüştür.

*Fıkıh alanında Hanefi mezhebine yakın görüşlere sahiptir.

*Hz. Peygamber sağlığında isim vererek yerine birini imam yani devlet başkanı olarak görevlendirmemiştir. Vasiyette bulunmamış ancak imamın sahip olması gereken özellikleri bildirmiştir. **TAKVA-İLİM**

*Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin bu özelliklere sahiptir. Onlardan sonra ise Haşimoğullarına mensup, ilim, cesaret ve takva sahibi bir kimse imametini ilan ederek imamlığı hak etmiş olur.

HARİCİLİK

*İlk itikadi fırkadır. Çıkan, ayrılan, uzaklaşan anlamında bir gruba verilmiş addır. Bu fırkaya mensup olan ve onun görüşlerini benimseyen birisine "Harici" denir.

*Hâricilik ekolü (Havâric), Hz. Ali ile Muâviye arasında geçen Sıffin Savaşı'ndan (h. 37/m. 657) sonra halife tayin işi hakeme bırakılınca ortaya çıkmıştır.

*Bu durumda bir grup Hz. Ali'ye isyan edip büyük günah işleyenlerin dinden çıkacağı ve günah işleyen devlet başkanına itaat edilmeyeceği iddiasıyla onunla mücadeleye başlamış ve onu şehid etmişlerdir.

*Hâriciler'in ilk planda dinî hükümleri korumada titizlik şeklinde algılanabilecek fakat sübjektif değerlendirmelere açık bu görüşleri İslâm toplumunda anarşinin de ilk tohumlarını oluşturmuştur.

*Hâricilik başlangıçta cahil halk tabakasının ve şehrin disiplinli hayatına uyum sağlayamamış bedevîlerin bağlandığı ve desteklediği bir cereyan olarak ortaya çıkmış, her dönemde az veya çok müntesibi bulunmuş, bu mezhebin İbâziyye (İbadiyye) kolu günümüze kadar yaşama imkânı bulmuştur.

-Halifelik âdil, âlim ve zâhid olması şartıyla hür yahut köle her Müslümanın hakkıdır. Halifelik için seçim yapılması şarttır.

-Halife, Müslümanlar arasında yapılan hür seçimle iş başına getirilir; doğru yoldan ayrıldığı zaman da azledilir ve öldürülür.

-Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer'in hilâfetlerinin tamamını, Hz. Osman'ın ilk altı yılını ve Hz. Ali'nin tahkime (hakem olayı) kadarki halifeliğini meşru sayarlar.

-**"La hükme illa lillah"** yani 'hüküm ancak Allah'a aittir' diyerek halifeliğin hakemle belirlenmesine karşı çıkarlar.

-Akide (iman) ve amelden oluşan dinin emirlerini yerine getirmeyen ve yasaklarından kaçınmayan (büyük günah işleyen) kimseler Hâriciler'e göre kâfir kabul edilir.

*Günümüzde İbâziler'e daha çok Kuzey Afrika, Madagaskar, Zengibar ve Uman sultanlığında rastlanır.

KELAM: İslam dininin iman esaslarını ve amellere ilişkin temel ilkeleri Kur'an ve hadislerden hareketle belirleyen, onları Kur'an ve hadis bütünlüğü çerçevesinde temellendirip akli yöntemlerle destekleyen ve karşı fikirleri eleştirip cevaplandırılan ilme denir.

MUTEZİLE

*Mu'tezile, kelime olarak "ayrılanlar, uzaklaşanlar, bir tarafa çekilenler" anlamına gelir.

*Büyük günah işleyen kimsenin iman ile küfür arası bir mertebede olduğunu söyleyerek Ehl-i sünnet bilginlerinden Hasan-ı Basri'nin (ö. H.110/M.728) dersini terkeden **Vâsıl b. Atâ** (ö. H.131/M.148) ile ona uyanların oluşturduğu mezhep bu isimle anılır.

*Mu'tezile ise kendini "**ehlü'l-adl ve't-tevhid**" diye adlandırır. (Adalet ve tevhid ehli)

*Akılcı bir mezhep olan Mu'tezile, mantık kurallarıyla çelişir gördüğü âyet ve hadisleri Ehl-i sünnet'ten farklı biçimde yorumlamış ve bu yorumlarında **akla öncelik** vermiştir.

*İslamın inanç esaslarını nakli delillerin yanında akli ve felsefi delilleri de kullanarak açıklamış ve **kelam ilminin** ilk temellerini atmışlardır.

Mu'tezile'nin görüşleri beş prensip halinde sistemleştirilmiştir. Bunlar da;

1. Allah'ın zât ve sıfatları yönüyle bir kabul edilmesi (**tevhid**)

2. İnsan özgür ve sorumlu bir varlık olarak kendi fiillerinin yaratıcısıdır. (**adl**)

3. İyilik yapanın mükâfat, kötülük yapanın da ceza görmesinin zorunluluğu (**vaad ve va'id**)

4. Büyük günah işleyeninin iman ile küfür arasında fık (fasık) mertebesinde olduğu (**el-menzile beyne'l-menziyleyn**)

5. İyiliği yaptırmaya ve kötülüğü önlemeye çalışmanın bütün müslümanlara farz olduğu (**emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker**) prensipleridir.

*Abbâsîler döneminde en parlak günlerini yaşamış olan Mu'tezile daha sonra etkinliğini hatta bir mezhep olma hüviyetini yitirmiştir. Günümüzde Mu'tezile başlı başına bir mezhep olarak mevcut olmamakla birlikte görüşleri Şia'nın Ca'feriyye ve Zeydiyye kolları ile Hâriciliğin İbâziyye kolunda yaşamaktadır.

Kelime anlamı: bağlanmak, bir şeye gönülden inanmak, gönülden benimsemek gibi anlamlara gelir.

İTİKAD

Terim anlamı: Allah'ın göndermiş olduğu emir ve yasakların hepsine kesin bir şekilde inanmaya (iman) denir.

İslam tarihinde belli alimlerinin itikadi yani inançla ilgili esasları anlamaya yönelik yaptığı farklı yorumlar zaman içerisinde guruplaşmaları meydana getirmiştir. Bu guruplaşmalara **itikadi mezhepler** denir.

EHL-İ SÜNNET: Dini anlama ve yaşamada Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamberin sünnetini rehber edinen ve sahabenin yolunu izleyen ümmet çoğunluğuna denir.

Hız. Peygamber hayattayken Ehl-i sünnet dahil hiçbir mezhep yoktu. İslam ve ona gönül verenlerin tümü için **Müslüman** kavramı kullanılmıştır. Zamanla Müslümanlar arasında dinî konularla ilgili olarak bazı görüş farklılıkları ortaya çıktı. Buna bağlı olarak farklı yorumlar, toplumda yaygınlık kazandı. Haricilik, Mürcie, Mutezile ve Şia gibi bazı mezhepler, fikir ve tutumlarıyla ana bünyeyi ve çoğunluğu oluşturan Müslümanlardan farklılaşmışlardır. İşte bu gruplardan herhangi birine mensup olmayıp çoğunluğun temsil ettiği çizgiyi sürdürenler Ehl-i sünnet olarak isimlendirilmişlerdir.

MATURİDİLİK

*Ebû Mansur Muhammed b. Mahmud el-Maturidi es-Semerkandi'nin (862/944) görüş ve düşünceleri çevresinde oluşmuş **itikadi ekoldür**.

*İmam Maturidi, bir Türk olup Semerkand'da Maturid beldesinde doğmuş ve aynı yerde vefat etmiştir.

*Fıkıh konularında Hanefî mezhebinin görüşlerini kabul etmiştir. İmam Maturidi, inanç konusunda da Ebû Hanîfe'den etkilenmiş, onun eserlerinde geçen konuları ayrıntılarıyla açıklamıştır.

*Dini ilimler (tefsir, hadis, kelam, fıkıh) ile akli bilimlere de öğrenmiş ve bunlar arasında denge kurmuş bir alimdir.

*Dini konuları herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde **aklî ve naklî delillerle** ispatlamıştır.

(**Aklî Delil:** Bütün öncülleri akla dayanan delildir. **Naklî Delil:** Bütün öncülleri nakle(Kur'an-Sünnet) dayanan delildir.)

*Dini konularda sadece dinî metinlerde geçen ifadeleri görünen şekliyle (zâhiri) alan gruplar (Mücessime-Cebriyye) ile dinî metinlerden daha çok akla öncelik veren Mutezile'nin din anlayışını isabetli bulmayan Maturidi, dikkatli bir şekilde dinî nakillerle akli uzlaştırma yoluna yönelmiştir.

* **Kitabu't- Tevhid, Te'vilatu'l-Kur'an ve Kitabu'l-Makalat** günümüze kadar gelen eserleridir.

İmam Maturidi'nin belli başlı görüşleri:

-Allah vardır, birdir ve eşi benzeri yoktur.

-İnsanın, dini tebliğ olmasa da akıl yoluyla Allah'ın varlığına ulaşması mümkündür.

-Allah'ın ahrette görülmesi Kur'an ile sabittir.

-Allah her şeyi bir hikmet üzere yaratır. Hiçbir şeyi boşuna yaratmamıştır. İnsan her zaman bu hikmetleri bilemeyebilir.

-İman; dil ile ikrar ve kalp ile tasdikdir.

-Amel, imanın bir parçası değildir. İman bir bütündür. Artıp eksilmesi mümkün değildir.

- Büyük günah işleyen kimse dinden çıkmaz fakat günahkâr olur, tövbe ederse affedilmesi umulur

-İnsanlar akıllarını kullanarak davranışlarının iyi ve kötü olup olmadığını kavrayabilir.

-Kulun cüz'i iradesi vardır. Kul, bu iradesiyle seçimini yapar. Fiillerinde hür ve sorumludur.

- Allah insana gücünün yetmeyeceği şeyleri yüklemeyiz.

-Devlet başkanı adil ve liyakatli olanlardan seçilir.

*Maturidi'nin ekolu, ilk Horasan ve Maveraünnehir'de sonra Afganistan, Pakistan, Hindistan, Doğu Türkistan, Malezya, Endonezya, Kafkaslar, Rusya. Türkiye, Orta doğu ve Balkanlarda yaşayan Müslümanların büyük bir kısmı tarafından benimsenmiştir.

EŞ'ARİLİK

*Ebû'l-Hasen el-Eşarî'nin görüşleri çevresinde şekillenmiş olan bir yorum biçimidir.

*Ebû'l-Hasen el-Eşarî, 873 yılında Basra'da doğmuş, 936 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

*40 yaşına kadar Mutezile'nin görüşlerini savunmuştur. Hayatının sonraki kısmında ise Mutezile'nin görüşlerine açıkça karşı çıkmış, **hadis ve sünneti merkeze alan bir yaklaşımı** benimsemiştir.

***Makalatü'l-İslamiyyin, el-İbane an Usulî'd-Diyane ve Risaletü'l-İman** en önemli eserleridir.

Eşarilik'e göre

-Allah vardır, birdir ve eşi benzeri yoktur.

-Kendisine dini tebliğ ulaşmayan kimse, akıyla Allah'ı bulmak ve iman etmekle sorumlu değildir.

-Allah (c.c.) ahirette Mü'minler tarafından görülecektir.

-Allah'ın fiillerinde sebep ve hikmetler olmayabilir.

-İman, bilgi ve kalp ile tasdikten ibarettir.

-Büyük günah işleyen dinden çıkmaz.

Günahı karşılığında cehennemde kalır sonra cennete gider veya Allah (c.c.) isterse onu affeder.

-İyi ve kötü, güzel ve çirkin akıl ile değil ancak vahiy yoluyla bilinebilir.

-Kulun cüz'i iradesi vardır. Kul, bu iradesiyle seçimini yapar. Fiillerinde hür ve sorumludur.

-Ahiret hayatıyla ilgili konular ancak nasla bilinir.

- Allah insana gücünün yetmeyeceği şeyleri yükleyebilir.

-Halife atamayla değil, seçimle gelir.

*Irak ve Suriye olmak üzere Hicaz, Horasan, Mısır, Kuzey Afrika, Irak, Suriye ve Endonezya'da yaygınlaşmıştır.

Hatice TERZİOĞLU
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni